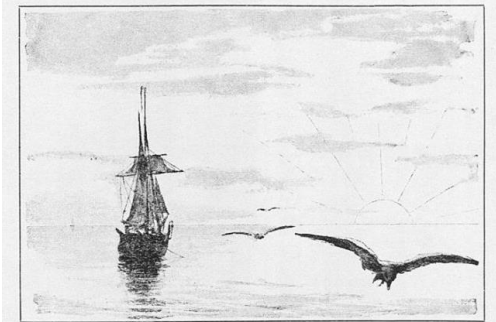

SKOLE-KIRKE-SAMARBEJDET
i Sydthy, Thisted og Morsø provstier

INGEMANNNS VERDEN

Tre morgensang og to aftensange

MORGEN- OG
AFTENSANGE

Skole-Kirke-Samarbejdet i Sydthy, Thisted og Morsø Provstier

Konsulent Svende Grøn | t: 97871224/23432337 | m: sg@km.dk

www.skolekirkesamarbejdet.dk | www.facebook.com/skolekirkesamarbejdet

Indholdsfortegnelse

Indholdsfortegnelse	side 2
Forord.....	side 3
Undervisningsvejledning	side 4
Salmerne	
Nu titte til hinanden.....	side 5
I østen stiger solen op.....	side 8
Gud ske tak og lov.....	side 11
Bliv hos os, når dagen hælder.....	side 14
Der står et slot i vesterled.....	side 17
Portrætter	
B. S. Ingemann	side 20
C. E. F. Weyse.....	side 21
Dronning Caroline Amalie.....	side 22
Litteraturliste og links.....	side 23

Kolofon

Materialet af skrevet af

Svende Grøn

Skole-Kirke-Samarbejdet i Sydthy, Thisted og Morsø Provstier

t: 2343 2337 | m: sg@km.dk

www.skolekirkesamarbejdet.dk

www.facebook.com/skolekirkesamarbejdet

[Den anvendte vignet er en bearbejdning af Dronningens monogram fra porten til Den integrerede institution Dronning Caroline Amalie]

Forord

”Danskheden som sådan ville ingen skade lide, hvis Rosenborg Slots kronjuveler og sølvfade blev solgt til en oliemillionær i Texas - det ville kun gavne betalingsbalancen. Men danskheden uden Ingemann? Umuligt - utænkeligt!”

Citatet kommer fra Dan Turèll, der ligesom så mange andre danskere havde et nært forhold til Ingemanns morgen- og aftensange.

De fleste danskere kan stadig melodierne og enkelte vers udenad. ”I østen stiger solen op” er en af de salmer, som alle kan synge med på; hvis de da tør! Ingemanns salmer lægger op til en sanselig og følsom lydhørhed, som børn føler sig imødekommet af og rummet i. Blandt andet derfor giver det god mening fortsat at lære børnene hans salmer. Og fordybe sig i hans og Weyses univers.

Midt i romantikkens storhedstid, hvor skønhed og drømme var positive begreber, skrev B. S. Ingemann sine berømte morgen- og aftensange. Sammen med komponisten C.E.F. Weyse skabte han et univers af glæde, lys og fred, som mange betragter som noget af den fineste digtning, vi har på dansk.

De syv morgensalmer (sammen med sangen ”Storken sidder på bondens tag”) udkom i 1837 til morgensangen på Dronning Caroline Amalies asyl. Asylet, der var det andet asyl i København (fra 1828), blev et fristed for fattige børn med udearbejdende forældre. Altså blev asylet en slags børnehave og eksisterer den dag i dag som sådan.

Dronningen var allerede i en ung alder blevet optaget af Ingemann og hans skrivning, så derfor var det naturligt, at hun gennem venner fik gjort ham klart, at hun ønskede, at han skrev nogle sange til asylet.

I 1838 udkom syv aftensange af Ingemann og Weyse.

”Disse sange er enestående, magiske, mirakuløse, visionære, sofistikerede, primitive, bevidsthedsudvidende og barnlige på en gang!”

Dan Turèll

Musikken til de syv morgensange og de syv aftensange er en del af den kulturkanon, som udkom 2006, ligesom B.S. Ingemann er en del af Dansk Litteraturkanons folkeskole-tillæg fra 2004.

Undervisningsvejledning

Et samlede element i arbejdet med materialet er at lave et stort fællesbillede om Ingemanns verden; jo større jo bedre. Når der arbejdes med en salme, laves der elementer til fællesbilledet, som jeg foreslår, at I udstiller ved forløbets afslutning. Jeg stiller mig gerne til rådighed som taler ved sådan en fernisering, ligesom jeg meget gerne vil se jeres billede.

Jeg forestiller mig, at man synger salmerne, så Ingemanns særlige sprogunivers kommer "ind under huden" på eleverne. Billedrigdommen i salmerne er så stor, at det gerne skulle hjælpe eleverne i deres kreative arbejde.

Når eleverne har mødt salmerne indeholder materialet ideer til undervisningen. Det er vigtigt, at man vælger de ideer, som man selv finder relevante for den elevgruppe, som man konkret underviser. Jeg har udvalgt et par kunsthistoriske billeder, der vil kunne kaste lys over salmernes billedsprog, ligesom jeg håber, at I vil inddrage melodierne i arbejdet i musik.

**"Slige smukke digte
komponerer sig selv".**

C.E.F. Weyse

På www.skolekirkesamarbejdet.dk/ingemann ligger digitalt materiale tilgængeligt. Det er bl.a. salmerne sunget af en forsanger med klaverakkompagnement, de kunsthistoriske billeder, sanghæfte som pdf-fil og relevante links til uddybende materialer.

Salmerne

Nu titte til hinanden

Nu titte til hinanden de favre blomster små,
de muntre fugle kalde på hverandre;
nu alle jordens børn deres øjne opslå,
nu sneglen med hus på ryg vil vandre.

Den kære Gud og skaber den mindste orm er nær:
han føder fugl og markens lilje klæder;
Dog menneskenes børn har han allermest kær,
Gud ånder på øjet, når det græder.

Guds søn var selv et barn, og på krybbestrå han lå,
hans vugge stod på jord foruden gænge.
Guds himmeriges fryd har han lovet de små
og blomster fra paradisetts enge.

Guds søn har os så kær, han er børnevenden stor,
han bærer barnet op til Gud på armen;
Han storm og hav betvang, da han vandred på jord,
men børnene leged ham ved barmen.

O du, som os velsigned og tog i favn de små,
en morgen se vi dig i Paradiset;
du lærte os til Gud vore øjne opslå,
evindeligt være du lovpriset!

B. S. Ingemann 1837 / C. E. F. Weyse 1837

Ordforklaring

1. favre - smukke
2. føder - giver føde til
3. gænge - ben med buer, der får en vugge til at gyng
4. betvang - styrede, tæmmede

han storm og hav betvang - henviser til fortællingen i blandt andet Matthæusevangeliet kapitel 8, om Jesus og hans disciple, der var i havsnød. Da befalede Jesus stormen at lægge sig, og straks blev der blikstille.

børnene leged ham ved barmen - henviser til, at der i Markusevangeliet kapitel 10, vers 13-16 står at Jesus tog de små i favn og velsignede dem. Teksten læses altid ved dåben.

Kommentar

Dette er salmen til lørdag på asylet, og den er langt fra så sorgløs, som den synes ved første øjekast. Lørdag er den ugedag, hvor Jesus lå i graven. I årene 1822-24 skrev Ingemann en anden "lørdags-morgensang" til Sorø Akademi. Den begynder: "Stig frem, o Dag, med Dødens Minde! I Graven livets Konge laa... Dog selv paa Dødens stille Dag, O Gud, vor Lov og Pris modtag!"

Hvis man ser omhyggeligt efter kan man i "Nu titte til hinanden" finde flere associationer til døden. I vers 2 græder øjet. I vers 3 står vuggen lige så ubevægelig (den har ingen gænge), som var det en kiste "på jord". Senere i verset tales om blomster fra paradiset enge. I vers 4 bæres barnet op til Gud.

Da Ingemann skrev salmen, var børnedødeligheden meget stor¹, så de fleste familier kendte til det. Barnets død bliver den undertone, som man kan læse ind i det ellers lyse digt.

Derfor anvender Ingemann også dyrene orm og snegl i vers 1. Sneglen kendes fra Salmernes Bog kapitel 58 vers 9, hvor der står: "...som sneglen, der opløses i slim, som et dødfødt barn, der aldrig får solen at se". Ormen er det dyr, der lever i gravenes mørke.

Når børnene skal "opslå" deres øjne, bliver det altså mere en blot at vågne til en ny dag; det bliver en opvågning til et helt nyt liv i evighed.

Salmen bruges både ved dåb og børne-begravelser.

¹ I 1850-1859 døde 14,8 % af drengene og 12,4 % af pigerne i første leveår. Omkring årtusindskiftet er det faldet til ca. 0,5 % (kilde: <https://www.dst.dk/Site/Dst/Udgivelser/GetPubFile.aspx?id=4576&sid=bef150>)

Ideer til undervisningen

a.

Samtal om salmen. Ingemann vil fortælle børnene om Guds væsen. Lad eleverne understrege de steder i salmen, hvor Ingemann skriver om, hvem og hvordan Gud er; f.x. *Gud ånder på øjet, når det græder.*

b.

Lav dyr og ting til fællesbilledet Ingemanns Verden på kraftigt papir. Lav tingene og dyrene uden baggrund, så de kan klippes ud og sættes rundt på fællesbilledet. Børnene skal så vidt muligt huske de beskrivende tillægs- eller navneord:

- favre blomster
- muntre fugle
- jordens børn
- sneglen med hus på ryg
- mindste orm
- markens liljer
- øjet, når det græder
- krybbestrå... vugge uden gænge
- blomster fra Paradisets enge
- storm og hav betvang

c.

Lav fagter til teksten sammen. I kan evt. nøjes med udvalgte vers. Første vers er lettest.

d.

Melodien har en karakteristisk gyngede gang, hvor man holder nogle toner længere tid end andre. Prøv at gå/danse til melodien, så man kun må tage et nyt skridt for hver ny tone. Gå fremad i første linje, bagud i næste, fremad i tredje og bagud i fjerde linje.

titte verbum

-r, -de, -t

[ˈtɪdø]

Oprindelse måske omdannelse i barnesprog af [kigge](#), jævnfør udråbsordet [tittit](#)

Betydninger

1. stikke en smule ud eller rage op i forhold til omgivelserne

NOGET titter +RETNING

titte frem

1.a

komme (svagt) til udtryk

NOGET titter frem

2.

kigge frem fra et skjul eller gennem en sprække eller åbning

NOGEN/NOGET titter +RETNING

titte frem

3.

kaste et hurtigt eller flygtigt blik på

NOGEN titter +RETNING

www.ordnet.dk

I østen stiger solen op

I østen stiger solen op:
Den spreder guld på sky,
går over hav og bjergetop,
går over land og by.

Den kommer fra den favre kyst,
hvor paradiset lå;
den bringer lys og liv og lyst
til store og til små.

Den hilser os endnu så smukt
fra Edens morgenrød,
hvor træet stod med evig frugt,
hvor livets væld udflød,

Den hilser os fra lysets hjem,
hvor størst Guds lys oprandt
med stjernen over Bethlehem,
som østens vise fandt.

Og med Guds sol udgår fra øst
en himmelsk glans på jord,
et glimt fra Paradisets kyst,
hvor livets abild gror.

Og alle stjerner neje sig,
hvor østens sol går frem:
den synes dem hin stjerne lig,
der stod ved Bethlehem.

Du soles sol fra Bethlehem!
Hav tak og lov og pris
for hvert et glimt fra lysets hjem
og fra dit Paradis.

B. S. Ingemann 1837 / C. E. F. Weyse 1837

Ordforklaring

2. favre - skønne

hvor paradiset lå - i skabelsesberetningen (1. Mosebog kapitel 2) står der: "Gud Herren plantede en have i Eden ude mod øst, og der satte han det menneske, han havde formet."

3. Edens morgenrød - morgenen i Paradiset, skabelsens begyndelse

træet - Livets Træ i Paradiset, hvis frugter skænkede evigt liv

livets væld - floden, der ifølge Bibelens skabelsesberetning gennemstrømmede Paradiset

4. lysets hjem - kan betyde både Østen og evigheden

hvor størst Guds lys oprandt - hvor Guds lys viste sig størst og stærkest, nemlig i Jesus

5. abild - æble. Hentyder til frugten på Livets Træ i Paradiset

6. hin stjerne lig - magen til den stjerne

7. soles sol - sol over alle sole, dvs. Jesus Kristus

lov - lovsang

Kommentar

Nøgleordet i denne salme er øst. Øst er i denne sammenhæng ikke blot en geografisk retning, men derimod det sted, hvor selve livet kommer fra. Lyset kommer hver eneste morgen fra øst. I 1. Mosebog står der i kapitel 2 vers 8, at "Gud Herren plantede en have i Eden ude mod øst". Paradiset ligger altså i øst, ligesom det var derfra Betlehemsstjernen kom, som de tre vise mænd gik efter.

Langt de fleste kirker i Danmark har alteret vendt mod øst, som er opstandelsens retning. Derfor begravnes mange også med hovedet den vej.

Salmen var den sjette mest brugte begravelsessalme i 2006. Det mest anvendte var Altid frejdig, når du går².

Ingemann skrev salmen til onsdagens morgensang på asylet. Onsdag er fra hedensk tid Odins-dag, så måske har Ingemann villet tage kampen op mod hedenskabets mørke.

Paradiset er for længst tabt for menneskerne på jorden, men det er vigtigt for Ingemann, at vi hver morgen får et glimt af lysets hjem.

² <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kirke-tro/d%C3%B8gnfluer-og-klassikere-blandt-salmer-til-begravelser>

Ideer til undervisningen

a.

Samtal om salmen. I dag handler det om lys. Lys er godt, for det spreder liv og lyst. Lys gør, at vi kan skelne farver og detaljer fra hinanden. Lys får planter til at gro.

Men lys kan også blænde os, når vi næsten ingenting kan se. Og lys afslører også det, som vi måske helst vil skjule.

For Ingeman kommer morgensolen med glimt fra paradiset
kyst. Gad vide, hvordan paradiset er? Hvordan ser der ud?

Hvordan lever man der? Hvordan taler man sammen? Hvilke
følelser har man/har man ikke i paradiset?

b.

I dag skal I lave små malerier til fællesbilledet Ingemanns
Verden. De skal være på størrelse med postkort (A6) og skal
være helt dækket af farve.

I skal vælge en linje fra salmen som titel på jeres maleri og

skrive linjen på bagsiden; f.eks. "Den spreder guld på sky" eller "Hvor træet stod med evig frugt".

Inden I hænger billederne op, kan I lave en quiz, hvor jeres klassekammerater skal gætte, hvilken linje
jeres maleri forestiller.

I kan vælge at lade malerierne være ramme omkring fællesbilledet. I kan udfylde rammen med ens-
farvede A6-ark, så rammen når hele vejen rundt.

c.

Nogle af versene handler om skabelsen og andre om Jesus og hans verden. Prøv om I kan finde ud af
hvilke (Skabelsen: vers 2-3-5 / Jesus og hans verden: 4-6-7).

d.

I kan lege med hvor mange forskellige måder, man kan synge en sang på. Man kan fx være glad, træt,
sur, ked af det osv. Del eleverne op i hold og lad dem selv finde en sidsstemning, som de synger san-
gen med. De andre hold gætter hvilken og reflekterer over, hvad der sker med musikken.

Jeg var engang på morgen-
fugletur med en ornitolog.
Han sagde, at fuglesangen
var mest kraftig i de minut-
ter, hvor vi begyndte at
kunne se hinandens øjenfar-
ver.

Gud ske tak og lov!

Gud ske tak og lov!
Vi så dejligt sov!
barnet lå med varme kind på puden.
Nu som fuglen frisk!
Rask som havets fisk!
Morgensolen titter gennem ruden.

Med hin glans fra sky
kom der lys i by,
kom der glimt af sol i alle sjæle.
Alle haner gol,
hilsed glad Guds sol,
alle vævre tunger små fik mæle.

Ej den mindste mus
savner tag og hus,
fattigst spurveunge har sin rede.
Ej den mindste fugl
savner ly og skjul,
vi skal heller ej om fristed lede.

Lystig hanen gol,
hilsed glad Guds sol,
for hver sjæl er lys og lyst oprundet.
Nu, som fuglen frisk!
Rask som havets fisk!
Vi har kærligheds-asylet fundet.

B. S. Ingemann 1837 / C. E. F. Weyse 1837

Ordforklaring

2. hin glans - den glans

gol - gammel datidsform: galede

vævre - livlige

mæle - stemme, sprog

3. fristed - tilflugtssted, asyl

4. kærligheds-asylet - det sted, hvor vi er beskyttet af kærlighed. En henvisning til Dronning Caroline Amalies Asyl.

Kommentar

"Gud ske tak og lov" er torsdagens morgensang. I en note i førsteudgaven skrev Ingemann, at denne sang var skrevet "med særegent Hensyn til Børnene i Asylerne". Det var ikke særlig almindeligt, at man skrev tekster henvendt til børn dengang; så det er pudsigt, at nogle af de mest kendte tekster fra den tid, netop er skrevet til børn: H. C. Andersens eventyr og Ingemann børne-salmer.

Der var oprindeligt yderligere to vers, som netop understregede, at sangen skulle synges i asylerne:

"Fattig Mand fuldstærk
Gaaer nu til sit Værk;
Rask hver Haand sig rører nu med Glæde.
Fattig Kone maa
Til sin Dont udgaae,
At de Smaa skal ei for Brødet græde.

Fader gik sin Vei.
Moder see vi ei,
Dog i Nød vi sidde ei tilbage.
Arnens Ild er slukt;
Hjemmets dør er lukket;
Gud dog sørger for os alle Dage."

Ideer til undervisningen

a.

Samtal om salmen. Der er nogle ord og vendinger i salmen, som vi ikke bruger i dag; f.eks. "Gud ske tak og lov", "Med hin glans fra sky", "Alle galer gol", "Alle vævre tunger små fik mæle", "Ej", "Kærlighedsasylet". Tal om, hvad de kan betyde.

Børnene i Dronningens Asyl havde dér et fristed, hvor de ikke skulle plages af vold, druk, sult og svigt. Hvor kan almindelige danske børn finde fristeder i dag, hvor man kan være i fred og føle sig tryk?

Har nogle af jer oplevet at blive væk og blive fundet

igen? Hvorfor er det, at man bliver så utroligt glad igen?

De filosofisk anlagte kan tale om selvfølgelig og uselvfølgelig; man kan regne hinanden som en selvfølge, som adskillelsen minder os om, at vi ikke er det; vi er en overraskende dejlig gave til hinanden. Vi er "uselvfølgelige".

asyl substantiv, intetkøn

-et, -er, -erne

[a'sy'l]

fra græsk *asylon* 'fristed'

www.ordnet.dk

Hvad gør dyrene, når det bliver lyst? Hvad gør menneskene, når det bliver lyst? Hvad har du lyst til at lave, når solen skinner? Hvad har du lyst til at lave, når det er mørkt? Ingemann skriver, at man kan have lys i sjælen, hvordan er det? Hvad vil det sige at have et lyst sind? Hvordan får man det, når nogen siger tak til en?

b.

Nu skal der ord på fællesbilledet Ingemanns univers. Hver elev skal vælge en sætning fra salmen, f.x. "Nu som fuglen frisk", "Kom der lys i by", "Ej den mindste mus", "Vi har kærligheds-asylet fundet" og så videre. Eleverne skal skrive deres ord med flotte dekorative bogstaver, som de klipper ud så tæt, at de fylder mindst mulig på billedet.

c.

Lyt til melodien og undersøg, om I kan høre, hvornår tonerne går op og ned i den. Ræk hænderne op, når tonen går op; ligeud når tonen går ligeud; og peg armene nedad, når tonen går nedad.

Bliv hos os, når dagen hælder,

Bliv hos os, når dagen hælder,
du kære Fader og Gud!

Bliv hos os, når mørket vælder
af nattens sluser ud!

Henspred over dal og høje
dit stjerne-klædebons flig,
så lukke vi trygt vort øje
og slumre sødt hos dig.

Bliv hos os, og vi vil drømme
om englebørnenes fred;
din Ånd gennem himmel-strømme
vil suse til os ned.

Og Kongen i livets rige
vil favne alle de små.
På englenes Himmel-stige
skal barnesjæle gå.

Bliv hos os, når dagen hælder,
du kære Fader og Gud!
og Paradis-lyset vælder
af nattens sluser ud.

B. S. Ingemann 1838 / C. E. F. Weyse 1838

Ordforklaring

2. dit stjerne-klædebons flig - glimt af dit strålende lys, himlen er et lille stykke af Guds stjerne-kappe.
3. din Ånd ... vil suse - Helligåndens nærvær forbindes i Bibelen ofte med en susende lyd
4. Kongen - Jesus Kristus (derfor skrives Kongen med stort K)

Kommentar

Ingemann fortæller, at salmens udgangspunkt er et vers fra Emmaus-vandringen i Lukasevangeliet: "Men de (disciplene) holdt ham (Jesus) tilbage og sagde: "Bliv hos os! Det er snart aften, og dagen er allerede gået på hæld.""

"Der sker en næsten umærkelig bevægelse fra den begyndende nat i vers 1 til dødens nat i sidste vers", skriver Jørgen Kjærgaard i Salmehåndbog II. "Gradvist, som et drømmesyn, åbner det himmelske perspektiv sig i salmen, og gør den til en forsikring om Guds nærvær i liv og død. Som et godnat-eventyr formidler den tryghedsskabende drømmebilleder, formet af bibelske motiver som en bøn til den treenige Gud."

Englenes himmelstige kendes blandt andet fra fortællingen om Jakobs drøm i Betel, Første Mosebog kapitel 28, vers 10-22. Jakob er lige flygtet fra sin vrede bror, Esau, som han har snydt, da han lægger sig til at sove på den bare jord med en sten som pude. I drømmen ser han en stige, hvor engle går op og ned. Gud kommer og lover Jakob, at hans slægt skal blive lige så talrig som jordens støv.

Ideer til undervisningen

a.

Samtal om salmen.

Vers 1 og 5 er næsten ens; eneste forskel er tredje linje: "...når mørket vælder" bliver til "og paradisyset vælder". Hvordan kan mørke blive til paradisyset?

På en måde er salmen fræk. Den giver jo næsten Gud ordrer, når den starter fire af versene med ud-sagnsord i bydeform (imperativ). "Bliv" og "henspred" er dog bønner (eller ønsker), så hele salmen er at betragte som en aftenbøn. De seks linjer fra "Din ånd gennem himmelstrømme..." er løfter om, hvad Gud vil.

b.

I dag skal I lave et "stjerneklædebon" på fællesbilledet Ingemanns Verden. Læreren klistrer et langt mørkeblåt stykke stof på jeres billede, som alle sætter små og store stjerner på. I kan lave stjerner i forskellige materialer; f.eks. stanniol, ståltråd/rosenstråd, juice-karton, tændstikker, garn, limpistols-lim og så videre.

c.

Se på billedet Labrofossen af Thomas Fearnley fra 1837 på www.skolekirkesamarbejdet.dk/ingemann.html Hvad forestiller billedet? Prøv at finde stemninger og følelser i billedet. Hvordan passer billedet til Ingemanns tekst?

"Poesi er en erkendelsesproces og ikke bare et konserveringsmiddel til henkogning af solnedgange og fuglesløjt. Digteren er ej heller opfinder. Det er ham ikke nok at finde ud af. Han må finde ind til."

*uddrag af
Halfdan Rasmussens digt
Digte skal ikke forklares*

Der står et slot i vesterled

Der står et slot i vesterled,
tækket med gyldne skjolde;
did går hver aften solen ned
bag rosenskyernes volde.
Det slot blev ej med hænder gjort:
mageløst står det smykket;
fra jord til himmel når dets port;
Vorherre selv det har bygget.

Fra tusind tårne funkler guld,
porten skinner som ravet;
med strålestøtter underfuld
sig borgen spejler i havet.
Guds sol går i sit guldslot ind,
skinner i purpurklæder.
I rosensky på borgens tind
står lysets banner med hæder.

Solenglen svinger lysets flag,
vandrer til fjerne lande;
ham følger liv og lys og dag
bag nattens brusende vande.
Lig solen farer livet hen,
går til forklarings-kysten.
Med glans opdukker sol igen
fra Paradiset i østen.

B. S. Ingemann 1838 / C. E. F. Weyse 1838

Ordforklaring

1. et slot - det gyldne slot i salmen er et billede på solens sidste stråler. For digteren bliver synet måske også en åbenbaring af det ny Jerusalem, den himmelske by, som ved tidernes ende skal dale ned til jorden (Johannes Åbenbaring, kapitel 21). Den jordiske skønhed peger hos Inge-
mann hen imod den evige herlighed hos Gud.

vesterled - horisonten i vest

did - derhen

2. strålestøtter - strålende søjler

purpurklæder - strålende rød klædning (forbeholdt den romerske kejser)

lysets banner - fanen, der markerer lysets sejr over mørket

3. forklaringskysten - dér, hvor vi med Paulus' ord skal "se ansigt til ansigt" og få forklaret, dvs. kastet lys over menneskelivets gåde og evigheden

Kommentar

Salmen er den første i Ingemanns Syv Aftensange fra 1838. Den kom først med i Salmebogen i 2002.

Teksten bevæger sig fra Vest i første linje til Øst i sidste linje. Paradiset ligger i øst, men Guds nye slot med porten, der når fra jord til himmel, ligger i vest, hvor vi mennesker bor. Gud er Herskeren i purpurklæder, der styrer solenglens gang bag nattens brusende mørke vande.

"På vej ind i livets nat får den, der synger denne salme, både et glimt fra paradiset morgen og evighedens forklarede, evigt oplyste kyst", skriver Jørgen Kjærgaard i Salme håndbog II.

Ligesom i så meget andet af romantikkens litteratur møder nordisk mytologi kristendommens univers i salmen. Sagnkongen Gylfe besøgte aserne for at lære gudernes verden at kende. Men det havde de ikke lyst til. Derfor udsætter de ham for blændværk med den gyldne sal.

"Da han trådte ind i borgen, så han dér en hal så høj, at man næppe kunne se op over den; dens tag var belagt med gyldne skjolde, lagvis som et spåntag."

Snorres Edda, 1225

I romantikken elskede man drømmen fremfor virkeligheden, så måske har Bo Hakon Jørgensen ret, når han skriver: "Verden peger, men den er ikke stedet selv. Tøvende mellem realitet, eventyrlighed og religiøsitet står den romantiske Ingemann, som også skrev fantastiske fortællinger."

Der står et slot i vesterled er ikke et forsøg på neutralt, nøgternt og rationelt at beskrive virkeligheden; den er en vision om en større, dybere, skønnere virkelighed.

Ideer til undervisningen

a.

Samtal om salmen. Et udgangspunkt for samtalen kunne være elevernes egne erfaringer med solnedgange. Når solskiven først rører horisonten, synes det som om, det går hurtigt, før hele solen er sunket ned i havet eller jorden.

Refleksioner i vand og skyer kan nogle gange få det til at se ud, som om der ligger et stort slot bygget på horisontens linje.

Ingemann bruger en hverdagserfaring (solnedgangen) til at vise noget guddommeligt (Guds rige). I sine salmer viser Ingemann ofte sider af forholdet mellem Gud og skaberværket, der har gjort, at han er blevet beskyldt for at være panteist: altså at Gud er i alt; at Gud er identisk med verden³.

b.

Ingemanns aftensang er fyldt med farver. Prøv at finde dem: Gyldne, rosenskyernes, guld, rav, purpurklæder. Mal et slot, som I kan klippe ud og sætte på fællesbilledet Ingemanns Verden, hvor I kun bruger farverne fra salmen. I må altså gerne have flere nuancer af gult, lyserødt, rav-farvet og lilla (purpur).

c.

Se J. M. W. Turners billede "A sail boat approaches the Arts" fra 1840'erne på www.skolekirkesamarbejdet.dk/ingemann.html. Hvad kan I se på billedet? Hvilke farver dominerer?

Prøv at lukke øjnene i mindst 15 sekunder; åbn øjnene og find ud af, hvad du først ser på billedet.

Lav en liste af ord, som I synes passer godt til maleriet: f.eks. varme, glæde, lys, sol, drøm osv. Passer ordene fra listen godt sammen med Ingemanns salme.

³ <https://da.wikipedia.org/wiki/Panteisme>

Portrætter

Bernhard Severin Ingemann (1789-1862)

”I den mest storartede Natur gives der næsten Intet, som jo Barneøjet kan opdage selv på den fladeste Slette-ø i Østersøen. Med den store Stjernehimlens Verdensalt foroven, har den lille grønne jord forneden fast alle den samme herlighed, kun i mindre eller større målestok.”

Sådan begynder Ingemann kapitlet om sit forhold til naturen i sin ”Levnetsbog” fra 1862. Her afsløres, at man i naturen med barnets nysgerrige øjne kan få øje på Verdens-altet, den store sammenhæng, som for Ingemann var Gud. Gud kunne man finde alle vegne, og Guds herlighed var at finde på jord. Selv på flade Falster, hvor Ingemann voksede op i farens trygge præstegård.

Som 10-årig mister han sin far; og denne tidlige erfaring af døden og det efterfølgende håb om en evighed ses tydeligt i flere af hans salmer.

Ingemann var den yngste af 8 søskende og en eftertænksom dreng, der holdt af at færdes i naturen. Det dyr, som han beundrede mest, var sneglen, som Gud have lært at bygge et lille rundt hus på ryggen, som den kunne krybe op af den stejleste træstamme med. Det kan svanen ikke klare med sine store hvide vinger. Da han fortalte de voksne det, synes de pludselig at sneglen var en lille tusindkunstner.

Barnets blik på verden kan lære voksne indsigter og dybder, som forstanden har svært ved at få øje på, mente han. Selv hvis forstanden prøver at bortforklare de poetiske sandheder, som ligger gemt i tilværelsens usynlige egne, vil barnets fantasi afsløre skønheden og storheden.

”Kunde det lykkes vor *forstand* - paastaaer han - at bortforklare Virkeligheden af hin store Poesi, der lever i alle Nationers Almuesagn om synlige vink fra Tilværelsens usynlige egne, saa vilde dog bestandig en dybere fornuft redde det Skjønne og Store deri ved Fantasiens uskyldige barnehaand,” skriver han andetsteds i ”Levnetsbog”.

Ingemann blev en betydelig figur i den folkelige, nationale bevidsthed, der voksede frem i første halvdel af 1800-tallet. Han skrev historiske romaner om heltene fra Danmarks fortid, formidlede folkets almuesagn (=beretninger) samtidig med at han skrev mere eventyrlige og fantastiske romaner og skuespil.

Han var på fornavn (og brev) med H. C. Andersen og N. F. S. Grundtvig og havde en stilling som lektor på det anerkendte akademi i Sorø.

Følelserne, fantasien, drømmene, skønheden og storheden var drivkræfter i Ingemanns digtning og forfatterskab, så han blev en lederskikkelse i romantikkens danske litteratur.

Det er de lyse og skønne tanker, som er tydeligst i Ingemanns digtning. Men han skrev faktisk nogle fortællinger med titler som "Det forbandede hus", "Varulven" og "Den levende døde"; måske inspireret af Shelleys "Frankenstein", der udkom året før Ingemanns Eventyr og fortællinger (1820). Mørket kan have en magisk virkning på mennesker, vidste Ingemann, der bl.a. skrev om temaet i fortællingen "Selv-citationen" fra 1847. Heldigvis beslutter hovedpersonen (og Ingemann) sig for ikke at lege mere med de mørke kræfter.

Ingemann-selskabet har lavet en glimrende hjemmeside (www.ingemann-selskabet.dk), hvor der er fri adgang til bl.a. biografisk materiale.

"Jeg er godt fornøjet med,
hvad jeg så!"

B. S. Ingemann

Den 24. februar 1862 var den sidste dag, B. S. Ingemann levede. Da solen var ved at gå ned, bad han fra sengen om at få gardinet trukket fra, så han endnu en gang kunne se solens lys fra himlen. Han kunne ganske vist ikke se selve solen, derfra hvor han lå. Han kunne kun se dens genskin. Da nogen i stuen beklagede det, sagde han med et glad smil. "Jeg er godt fornøjet med, hvad jeg så!". Så lod han gardinet trække for igen.

Christoph Ernst Friedrich Weyse (1774-1842)

Weyse blev født i Altona i udkanten af Hamborg i Tyskland af musikinteresseret mor, der var gift med en købmand. Faren døde, da Weyse var blot 6 år, men allerede året efter gifter moren sig igen. Det er Weyses morfar, der opdager drengens usædvanlige musikalitet og giver ham undervisning. Som

trettenårig komponerer Weyse sine første værker, nogle småsange og klavertrioer, og som 15-årig, efter sin konfirmation og morens død, bliver han sendt til København, hvor han modtager undervisning af nogle af tidens bedste musikere.

Fra 1894 får Weyse arbejde som organist i den reformerte kirke og fra 1805 til sin død i Vor Frue kirke, der er Københavns Domkirke. Weyses arbejder spænder vidt. Han komponerede både syngestykker, symfonier og klaverværker, og han bearbejdede en række danske folkeviser.

Weyse har skrevet melodier til en række salmer udover Ingemanns morgen- og aftensange. Mest kendt er nok Grundtvigs "Den signede dag". I alt har han komponeret melodier til 19 af Salmebogens salmer.

Dronning Caroline Amalie (1796-1881)

”Selv ikke saa lykkelig at have Børn kastede hun nu sin Kjærlighed paa Landets fattige, forladte Smaa, der nøgne og hungrige mangle Hjem og Tilsyn, medens deres Forældre maa arbeide for at fortjene brødet. Her gjorde hun hele sin kongelige Indflydelse gjældende”, skriver Johanne Luise Heiberg i sine erindringer. ”Hun var den første, der rundt i Landet reiste hyggelige boliger, ”Asyler”, for at optage de Smaa indenfor lune vægge. De fattige Børn, der tidligere havde løbet om paa Gaden, udsatte for al Plage og Fordærvelse, bleve nu her underviste i de første Børnelærdomme og legede glade med hverandre paa dertil indrettede Legepladser. Hvad Caroline Amalie har virket ved denne Kjerlighedsgjerning er uberegneligt.”

»Hun reiste ej Borge
med Taarn mod Sky,
hun reiste en Skole
til Børnely«.

Samtidigt hyldestdigt

”Fattigbørns Moder” og ”den kgl. Fostermoder for de smaa”

var samtidens karakteristikkere af hende. Hun samlede omkring sig en kreds af kvinder fra aristokratiet og overklassen og bidrog i kraft af sin position som kronprinsesse og fra 1839 som landets dronning til at forme en ny, aktivt udadventt og socialt forpligtet kvindes rolle.

Caroline Amalie mødte i 1838 N. F. S. Grundtvig, der holdt foredrag for hende og hendes kreds om Nordens historie. Hans syn på kristenlivet og det folkelige kom til at præge Dronningen, der havde sin

faste plads ved gudstjenesterne i Vartov. Hun fandt i asyl-arbejdet en rolle, der gjorde det muligt for hende at leve et bevidst og udadventt kristent liv. Da der blev knyttet en skole til asylerne, lod hun Grundtvigs skoletanker få en vigtig plads.

Caroline Amalie var Christian 8.s dronning. Hun voksede op på Augustenborg og Gråsten i Sønderjylland. Brylluppet stod på Augustenborg Slot den 22. maj 1815, men var til begge ægtefællers store sorg barnløst. Caroline Amalie kunne ikke få børn; gemalen var jo far til et barn af første ægteskab, den senere Frederik VII.

Længe var der et udmærket forhold mellem hendes yngre bror, hertug Christian August af Augustenborg, og hendes gemal, Christian Frederik, men da denne besteg tronen som Christian VIII i 1839, opstod der hurtigt uenighed om hertugdømmerne, hvor hertugen ivrigt for-

fægtede en arveret, som kongen ikke ville indrømme ham. I denne strid stod Caroline Amalie stiltiende på hertugens side, hvad hun indrømmede over for kongen, der – også stiltiende – måtte konstatere, at hans egen dronning ikke stod bag ham i denne for riget så væsentlige sag.

Hun har i breve til svigerinden, Louise af Augustenborg, i 1861 og 1863 givet udtryk for, at hun nu forstod, hvad hendes afdøde gemal havde været oppe imod, og inderligt fortrød sin stillingtagen.

Litteraturliste

W. Thomassen: Asylbevægelsen og det københavnske Asylselskab, Det Københavnske og Nørrebro Asylselskab 2011

B. S. Ingemann: Levnetsbog, C. A. Reitzels Forlag 1862 (genoptrykt af Gyldendal 1968)

Bibelen, Det Danske Bibelselskab 1992

Den danske salmebog, Det Kgl. Vajsenhus' Forlag 2002

Meile og Meister: Salmeordbogen, Borgen 2007

Jørgen Kjærgaard: Salmehåndbog I+II, Det Kgl. Vajsenhus' forlag 2003

Kulturkanon, Politikens Forlag 2006

(På den indlagte dvd kan man høre DR Pigekestes dirigent Michael Bojesen forklare lidt om Ingemann og hans betydning. Samt høre koret synge "I østen stiger solen op".)

Slot og Aabenhus: Er du med på noderne, Forlaget Bolden 2011

Jørgen Aabenhus: Litteraturhistorie for folkeskolen, Daneklærerforeningen 2003

Detlef og Holm-Petersen: 21 lyriske temaer, Gyldendal 1974

Bo Hakon Jørgensen: Mastetoppe, 100 dansk digte med korte analyser, Syddansk Universitet 1997

Links

www.denstoredanske.dk

www.wikipedia.dk

www.bibelen.dk

www.ingemann-selskabet.dk

www.dr.dk/skole/Musik/syng-dig-glad

www.ordnet.dk

www.sidensaxo.dk/fileadmin/saxo-abstract-uploads/Caroline_Amalie.pdf

www.salmeriundervisningen.dk

www.kristendom.dk